

Zo ver het oog reikt: stukken zeep, kaarsen, geparfumeerd water en amuletten die beelden oproepen van liefde, roem, geluk en vruchtbaarheid. Onder de toonbank, wat het daglicht niet kan verdragen: illegale parafernalia voor het beoefenen van voodoo en inktzwarte magie.

Deze objecten geleiden de rondzwevende hoop en angsten die de maat bepalen in de mercado (markt) van Sonora in Mexico-Stad, het epicentrum van curanderismo (volksmagie) en hekserij in de hoofdstad. Door dit doolhof lopen is een bedwelmende ervaring die het sentipensar (voelen-denken) vervult met syncretisme: het uitbundige, hybride versmelten van ancestrale vormen van spiritualiteit en religie, dat vaak nieuwe verbeeldingen creëert en een eigen leven gaat leiden. Conceptuele coherentie en zuiverheid, de totems van de westerse geest en moraal, lijken er niet toe te doen op deze broeierige, menselijke, al te menselijke plek.

In Mexico kunnen politiek en magie met elkaar verweven raken op fascinerende maar niet zo emancipatoire manieren, als ze kritisch worden bekeken door een (westerse, progressieve) zogenaamd moreel superieure bril. Het gros van de waar in de mercado viert (geïnternaliseerd) machismo, genderstereotypen en een toxic heteronormativiteit. Hoog boven de dierenmarkt – een hartverscheurende schouwspel van schurftige offerdieren levend die in barre omstandigheden – torent een bord uit: ‘Nee tegen dierenactivisten! Onze dierenmarkt is ons brood op de plank!’ Ook staan sommige van de meeste corrupte politici en moordlustige narcos van het land erom bekend dat ze zich omringen met machtige tovenaars en heksen om hun persoonlijke macht te versterken en zichzelf te beschermen.

Ik heb deze mercado en vergelijkbare schurende materiële realiteiten altijd voor ogen gehouden tijdens het ontwikkelen van het tweejarige co-curatoren. Dit programma, dat bestaat uit 29 diepgaande gesprekken met mensen die een inspiratiebron en elder vormen, verkent het huidige momentum rondom de herwaardering van de heks als een vruchtbaar knooppunt voor allerlei persoonlijke, politieke, spirituele en/of artistieke identificaties. De wxtch, die alle genders kan omvatten en die we met een x schrijven als een teken van inclusiviteit, verschijnt als een intensiteit op het snijvlak van verschillende

Studium
Generale-
programma

Wxtch Craft
voor de Konink-
lijke Academie
van Beeldende

Kunsten (KABK) in
Den Haag, samen met
een geweldig team en
medesamenzweerdens/
co-curatoren.

onderzoeklijnen die door ons programma lopen, en veel wereldwijde tentoonstellingen rond het thema van de heks. Dit zijn onder andere, de tentoonstelling *The Milk of Dreams* vop de Biënnale van Venetië in 2022 (met name het onderdeel *The Witch's Cradle*), de recente overzichttentoonstelling *Witches in Brussel*, *Witch Hunt* in het Hammer Museum (Los Angeles), onze eigen tentoonstelling *every moment a junction* in Nest in Den Haag. En last but not least, melanie bonajo's werk voor de Biënnale van Venetië 2022 *When the body says Yes*.

Sinds de Wicca-beweging rond het fin de siècle, heeft deze herwaardering van de heks, voor wie ik in dit artikel de voornaamwoorden hen/hun zal gebruiken, verschillende ervaringen beleefd. De toeigening van deze figuur als een soort geuzenidentiteit was meestal verbonden aan de (eco)feministische beweging en een progressieve politiek. Hen wordt echter ook soms toegeëigend door extreemrechtse groeperingen, die bijvoorbeeld een *Blut und Boden*-doctrine² projecteren op hun nauwe verbondenheid met de aarde, of op het onrecht dat hen geleden had een bewijs van hun anti-systemische, spiritualistische complottheorieën.

Aan de andere kant van het spectrum beschuldigen voorstanders van sterke Verlichtingswaarden, zoals de rede als de belangrijkste bron en toetssteen van kennis, de wxtch ervan een aanstichter van losgeslagen irrationalisme en kritiekloos groepsdenken te zijn. (Dit is niet heel verwonderlijk, gezien de wxtch vaak de excessen van het moderne individualisme aan de kaak stelt en hen de gemeenschap – de coven – en de commons omarmt als belangrijke kernwaarden). Gelukkig is in de vorige eeuw veel kritisch denken gewijd aan het deconstrueren van rationalisme, individualisme en relativisme, daarmee krachtige argumenten aandragend tegen deze beschuldiging. Om maar te zwijgen van spirituele tradities en inheemse ontologieën uit bijvoorbeeld Azië of Latijns-Amerika, die gebaseerd zijn op een volledig ander onto-epistemologisch uitgangspunt.

Hier wordt echter ook een belangrijk punt gemaakt: zonder een kritische en goed geïnformeerde studie van

de traditie en context, vergezeld van een zelf-reflectief bewustzijn van hoe kennis wordt geproduceerd en gelegitimeerd, kan de wxtch opnieuw een lege betekenaar worden en daardoor vatbaar voor toe-eigening door zowat elke vorm van politiek, inclusief pussy-grabbing misbruikers die claimen het slachtoffer te zijn van een 'heksenjacht' door de zogenaamde woke mob. Het is interessant dat hoeveel context of inhoud er ook wordt geboden bij wijze van

1 Juan Cepeda H., 'The Problem of Being in Latin America: Approaching the Latin American Ontological sentipensar', *Journal of World Philosophies* 2 (Summer 2017): 12-27

2 Zie ook het boek *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, waarin Eric Kurlander schrijft over de interesse van de Nazi's in Germaans heidendom, hekserij, Luciferianisme en oosterse spiritualiteit, in een poging een geschikt Arisch-Germaans alternatief te vinden voor het christendom.

uitleg – laat staan de negentwintig gesprekken van het Wxtch Craft-programma – de figuur van de heks meestal nog steeds voor veel mensen fungeert als een Rorschach-inktvlek, die de diepste hoop en angsten, verlangens en agenda's van mensen oproept en geleidt, net als de stukken zeep en de kaarsen op de Mercado de Sonora.

Vandaag de dag verschijnt de wxtch als een intersectionele, queer ecofeminist, die vooruitloopt

op een bevrijde wereld

vrij van racisme, klassendiscriminatie, seksisme en validisme tot uitdrukking brengt – en daarmee veel verder gaat dan een beperkende visie op hekserij als een heidens knutselen met kruiden, staren naar sterren en rondhangen in bossen. Deze veel politiekere wxtch adresseert een diep verlangen om opnieuw een zintuigelijke, opnieuw betoverde intimiteit met een meer-dan-menselijke wereld tot stand te brengen. Dit verlangen wint aan kracht op een cruciaal moment waarop toxic strongmen (Trump, Bolsonaro, Poetin, Duterte, de lijst gaat maar door) oorlogen voeren op allerlei verschillende niveaus en wij als mensheid duidelijk niet in staat zijn om de uitdagingen van een ongekende opeenstapeling van crises en catastrofes (die we zelf veroorzaakt hebben) te erkennen, laat staan het hoofd te bieden. De wereldwijde pandemie, die op veel wrange manieren veel bestaande vormen van onderdrukking, verschillen en ongelijkheden heeft verergerd, heeft dit verlangen naar verbinding en deze oproep tot handelen alleen maar versterkt. De wxtch biedt niet alleen een ruimte voor kritische reflectie en rouwen om een beschadigde en onttoverde wereld, hen biedt ook een ruimte om weer op krachten te komen en te rusten – de absolute voorwaarde om alvast een bevrijde wereld, na het einde van de wereld zoals we die kennen, tot uitdrukking te brengen.

Het is daarbij belangrijk om te benadrukken dat de waarden en politiek van de wxtch belichaamd zijn, dat wil zeggen: gedachten, gevoelens en handelingen zijn met elkaar in overeenstemming terwijl hen probeert hun visie zo goed mogelijk in de praktijk te brengen. Het betekent ook dat hen zich er scherp van bewust is hoe eeuwen van koloniaal, patriarchaal en wit-suprematistisch geweld gegrift staan in hun lichaam, de sporen ervan dragend op celniveau. De wxtch gebruikt hun kunst en kunde om dit intergenerationele trauma te helen, tegenover een diepgaand patriarchale, racistische en validistische maatschappij en de instituties daarvan. Alleen in sommige vooruitstrevende institutionele omgevingen is er een begin gemaakt met het aanpakken van deze onderdrukkende structuren, zij het vaak langzaam, gedeeltelijk en met tegenzin.

En toch, terug in de mercado, word ik er weer aan herinnerd dat het onmogelijk is om een progressieve

emancipatoire politiek te reduceren tot de generieke, essentialistische categorie van 'de heks'. Dit reduceren doet geen recht aan de specifieke manieren waarop verschillende culturen hun eigen geschiedenissen hebben en tradities beoefenen in hun verhouding tot deze figuur. 'De' heks bestaat niet en Silvia Federici's baanbrekende boek *Caliban and the Witch*, een van de belangrijkste pijlers van de huidige herwaardering, is een heel specifieke, Marxistisch-materialistische, feministische en daardoor hedendaagse interpretatie van geschiedenissen die, zoals we ondertussen weten, niet eenduidig weergeven 'hoe het toen echt was'. Laten we ook niet vergeten, hoe paradoxaal het ook klinkt, dat het vermogen om de heks te herwaarderen als een activistische houding op zichzelf een privilege is, aangezien het op veel plekken ronduit gevaarlijk is om als heks te worden gebrandmerkt, en zeker niet een dappere en coole identificatie die eindelijk wat legitimiteit krijgt in de mainstream. Silvia Federici zelf vroeg zich in ons programma af:

waarom zou je je willen identificeren met zo'n in bloed gedrenkte geschiedenis, en die daardoor weer neutraliseren en tot een handelsmerk maken? Identificatie en herwaardering openen werelden van mogelijkheden, maar kunnen je ook

Zo blijven er een paar vragen over: blootstellen aan de ogen van een wereld die er

Is ook deze wxtch altijd naar zal neigen een al te comfortabel narratief geworden, zelfs al (of misschien omdat) het te weinig vertelde her-x-stories centraal stelt in plaats van dominante narratieven, als tegenwicht voor his-stories? Ander te maken, gefixeerd en in een hokje gestopt.

Als de praktijk van een belichaamde sociale rechtvaardigheid de figuur van de wxtch niet nodig heeft, waarom zouden we dan zo'n complexe 'Rorschach-inktvlek' als de wxtch überhaupt willen gebruiken? Zouden we niet moeten proberen om de wxtch te overstijgen in plaats van hen te herwaarderen, juist omdat dit een teken zou zijn dat de maatschappij als geheel eindelijk een inhaalslag aan het maken is?

Maar ook: waarom zouden deze syncretistische nieuwe verbeeldingen en kritische identificaties van de wxtch iets slechts zijn? Als er een plaats is waar we vrij zijn om hiermee te experimenteren, zou dat dan niet de kunst zijn? Is de wxtch niet, zoals de kunstenaars in de tentoonstelling every moment a junction laten zien, op hun krachtigst wanneer hen voortdurend van vorm verandert: fluïde, veelzijdig, switchend van code naar code, bewegend van vorm naar vorm?

Erika Sprey, curator wxtch craft KABK
co-curator every moment a junction

